

2000 let Kristovy moci

1. DÍL: DOBA CÍRKEVNÍCH OTCŮ

Nick R. Needham

Vydala *Poutníková četba, z. s.*
Žandov 85, 403 39 Chlumeč
www.PoutnikovaCetba.cz

© Poutníková četba 2022
První vydání 2022

Přeloženo z anglického originálu *2000 Years of Christ's Power, Volume One: The Age of the Early Church Fathers*, vydaného Christian Focus Publications Ltd, Geanies House, Fearn, Ross-shire, IV20 1TW, Scotland, UK, 1. vydání 1998 (rev. 2016), orig. ISBN 978-1-78191-778-7

Biblické citace jsou převzaty z *Českého ekumenického překladu (CEP)*, vydala Česká biblická společnost, 1995 a z *Kralického překladu (Kr.)*, 1613.

Veškerá práva českého překladu vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být v jakékoli formě publikována bez písemného souhlasu vydavatele.

Překlad: František Granát
Korektury: Anna Lauková
Typografická úprava a sazba: Hana Hlouchová
Zodpovědná redaktorka: Iva Suchá

Tisk: TNM Print, Chlumeč nad Cidlinou
Návrh obálky: Hana Hlouchová

ISBN 978-80-87606-55-1

Obsah

PŘEDMLUVA 9

ÚVOD 11

POZNÁMKA O USPOŘÁDÁNÍ A STYLU KNIHY 13

KAPITOLA O ČASE 16

Datování s označením př. Kr. a po Kr. 17

Století 19

1. HISTORICKÉ POZADÍ: ŘÍM A IZRAEL 26

1. Římská říše 26

2. Židovské pozadí 34

2. JEŽÍŠOVO Hnutí 46

1. Židé a pohané v prvotní církvi 46

2. Pronásledování za císaře Nerona 51

3. Židovská válka 53

3. APOŠTOLŠTÍ OTCOVÉ, PRONÁSLEDOVÁNÍ
A APOLOGETI 60

1. Křesťanští vůdcové následující po apoštolech 60

2. Vývoj křesťanství v době apoštolských otců 64

3. Pronásledování 79

4. Apologeti 85

4. GNOSTICI, KATOLÍCI A MONTANISTÉ 96
 1. Gnostici 96
 2. Reakce na gnosticismus: Ireneus a raný katolicismus 100
 3. Montanisté 106

5. AFRICKÉ KŘESŤANSTVÍ:
ALEXANDRIE A KARTÁGO 118
 1. Církev v Alexandrii: Klement a Órigenés 118
 2. Církev v Kartágu: Tertulián a Cyprián 127

6. OD PRONÁSLEDOVÁNÍ K TOLERANCI 144
 1. Pronásledování za Decia a Valeriána 144
 2. Římská říše na konci 3. století 146
 3. Konečný zápas: od Diokleciána ke Konstantinovi 150
 4. Křesťanští vůdcové od Decia po Konstantina 156

7. KŘESŤANSTVÍ, POHANSTVÍ A SPOLEČNOST
VE 4. STOLETÍ 165
 1. Církev a stát za Konstantina 165
 2. Křesťané, pohané a stát od Konstantina k Theodosiovi 169
 3. Vývoj učení, organizace, bohoslužby a života církve 175

8. ARIÁNSKÁ KONTROVERZE 202
 1. Od počátků až k nicejskému koncilu 202
 2. Období po Nikai: Athanasius a protinicejská reakce 206
 3. Od Konstantia ke konstantinopolskému koncilu 212

9. JAN ZLATOÚSTÝ, JERONÝM A AUGUSTIN
Z HIPPA 230
 1. Kazatel: Jan Zlatoústý (Ioannés Chrysostomos 344–407) 230
 2. Učenec: Jeroným (347–420) 242
 3. Teolog: Augustin z Hippa (354–430) 245

-
10. CHRISTOLOGICKÉ KONTROVERZE
OD APOLLINARIA K CHALCEDONSKÉMU
KONCILU 267
1. Pozadí: antiochijští a alexandrijští 267
 2. Apollinarismus 270
 3. Nestorius a koncil v Efezu 271
 4. Eutyches a chalcedonský koncil 274
 5. Nestoriánská církev v Persii 280
11. PÁD ŘÍMA A NOVÁ GERMÁNSKÁ KRÁLOVSTVÍ
NA ZÁPADĚ 291
1. Pád římské říše na Západě 291
 2. Řehoř Veliký a papežství 301
 3. Keltská církev a obrácení Angličanů 306
12. VÝCHOD JE ROZDĚLEN:
OD MONOFYZITŮ K MAXIMU VYZNAVAČI 327
1. Důsledky Chalcedonu 328
 2. Od Chalcedonu k Justiniánovi Velikému 333
 3. Pseudo-Dionysios a „negativní metoda“ 346
 4. Monotheletismus a Maxim Vyznavač 348
 5. Třetí koncil v Konstantinopoli 356
 6. Ostatní velké postavy tohoto období 358
- GLOSÁŘ 366
- JMENNÝ REJSTŘÍK 386

Protože papež Julius podporoval Athanasia a Marcella a v důsledku protinicejských prohlášení na koncilu v Antiochii, měnila se ariánská kontroverze v závažný rozkol mezi církví na Východě a na Západě. Aby toto schizma potlačili dřív, než se zrodí, svolali dva císařové – Konstans a Konstantius roku 343 ekumenický církevní koncil do Sardiky (dnešní Sofie v Bulharsku), a to s cílem usmířit Východ se Západem. Ovšem tento koncil provázal obrovský nezdar. Západní biskupové trvali na tom, že Athanasiovi a Marcellovi musí být dovoleno zúčastnit se, což však východní biskupové odmítli. Koncil se tedy rozpadl do dvou navzájem oddělených koncilů – východního a západního, které se navzájem proklínaly. Nastal naprostý rozkol mezi Východem a Západem.

Tato nešťastná situace se v několika následujících letech do jisté míry zlepšila, neboť křesťané na Východě a Západě dospěli k některým vzájemným ústupkům. Západ souhlasil s tím, že již nebude podporovat Marcella z Ankary, jehož teologie byla opravdu sabelliánská, jak se Východ obával. Na Východě souhlasili s tím, že přijmou zpět Athanasia, který se za velkého jásotu lidu vrátil v roce 346 do Alexandrie. Podařilo se mu zůstat tam 10 let, což bylo jeho tzv. „zlaté desetiletí“. Tmavá mračna se však začala stahovat v roce 350, kdy zavraždil vzbouřený generál Magnentius nicejsky orientovaného západořímského císaře Konstanse. V roce 353 východořímský ariánský císař v bitvě Magnentia porazil a stal se vládcem celého římského impéria. Začalo nové údobí ariánského pronásledování nicejců.

3. Od Konstantia ke konstantinopolskému koncilu

Konstantius byl domýšlivý a krutý muž, který se rád považoval za velkého císaře i velkého teologa. Nebyl však ani jedním. Úředníci jeho dvora, a dokonce i jeho služebnictvo jej ovládali a bezostyšně s ním manipulovali. Pohanský historik oné doby – Ammianus Marcellinus – se o Konstantiovi posměšně vyjádřil ve smyslu, že byl císařem, na nějž měl podstatný vliv jeho vrchní sluha! V teologických záležitostech byl Konstantius pod vlivem úzkého kruhu ariánských biskupů. Jako císař vyvíjel Konstantius nelítostný tlak na západní církevní vůdce, aby při-

jali ariánství, přičemž argumentoval tím, že jestliže on jako císař něčemu věří, musí to být určitě pravdivé, jinak by mu přece Bůh nevložil do rukou vládu nad světem. Poslal do vyhnanství kterékoli biskupy a presbytery, kteří se mu odmítli podříditi. Nejznámější císařovou obětí byl v tomto směru *Hilarius z Poitiers* (315–368), biskup ze západní Francie, který byl v roce 356 vykázán do Malé Asie. Ve vyhnanství napsal Hilarius své nejvlivnější pojednání *O Trojici (De Trinitate)*. Pro svou věrnost učení o Kristově božství se o Hilariovi někdy mluví jako o „Athanasiovi západu“. Hilarius je také prvním z velkých autorů latinských chvalozpěvů. V exilu v Malé Asii slyšel chvalozpěvy, které komponovali ariáni, a reagoval tak, že skládal ortodoxní chvalozpěvy, které po návratu z exilu do Francie v roce 361 zavedl v západní církvi.

Zdálo se, že rok 356, kdy byl Hilarius poslán do exilu, pro nicejské nevypadá dobře. Ve stejném roce poslal Konstantius do exilu i nicejského papeže Liberius (papež v období 352–366), a to do Beroje v severním Řecku. V roce 356 nechal Konstantius uvěznit a mučit starého Konstantinova rádce Hosia z Córdoby, kterému bylo již sto let. Jak Liberius, tak i Hosius se nakonec zlomili v důsledku nelidského zacházení, kterému je Konstantius vystavil, a podepsali ariánské prohlášení víry (které však Hosius v roce 357 na smrtelné posteli odvolal a znovu vyznal svou víru v božství Ježíše Krista). A v roce 356 Konstantius znovu vypověděl Athanasia. Ariánský císař vyslal do Alexandrie vojáky, aby Athanasia zajali a uvrhli do vězení. Athanasiovi se však v hrůzném stíhání podařilo uniknout a po dobu šesti let se ukrýval v egyptské poušti v příbytcích pouštních mnichů. Mezitím se Konstantiovi vojáci dopouštěli brutálního násilí na ortodoxních křesťanech v Alexandrii. Jedné neděle se shromáždila skupina ortodoxních křesťanských dívek k modlitbě na hřbitově (ariáni totiž převzali církevní budovy). Císařští vojáci je zajali a připravili velkou hranici. Potom se pokoušeli přinutit tyto mladé ženy k tomu, aby přijaly ariánskou víru, pokud tak nečiní, budou upáleny. Když se dívky odmítly zříct nicejského vyznání, vojáci z nich strhali šaty a bitím změnili jejich obličej v beztvárovou krvavou hmotu. Takové byly Konstantiovy způsoby. Do roku 360 terorizoval většinu církve na Východě i na Západě ve snaze vnutit jí ariánské vyznání.

Rozvinuté ariánské hnutí potom objevilo dva nové výřečné mluvčí. Byli to teologové *Aetius* (zemřel v roce 370) a *Eunomius* (zemřel v roce 394). Ariáni ustanovili Aetia biskupem bez diecéze za vlády Juliána Apostaty (Juliána Odpadlíka). Eunomius byl v roce 360 krátce biskupem v Cyziu v Malé Asii. Aetius a Eunomius hrdě hlásali, že Kristus byl jiný než Otec. Mnozí órigenovští biskupové na Východě, kteří trvali na tom, že Syn je věčný a nestvořený stejně jako Otec, se nyní ocitli v situaci, kdy byli zbavováni svých úřadů a posíláni do vyhnanství stejně jako nicejští. Nejznámější órigenovskou obětí Konstantia byl Cyril z Jeruzaléma, s nímž jsme se setkali ve 3. části minulé kapitoly v oddílu *Bohoslužba v církvi, a Basil z Ankary* (zemřel někdy po roce 360). Basil z Ankary se velmi snažil, aby získal Konstantia na órigenovskou stranu. Ariáni však Basila drtivě porazili na koncilu v Rimini-Seleukii v roce 359. Potom poslal Konstantius Basila i Cyrila z Jeruzaléma v roce 360 do vyhnanství. Těmito událostmi byli órigenovci zděšeni a uvědomili si, že musejí být jasnější a silnější ve svých postojích ohledně Kristovy božské podstaty. Začali být více nakloněni nicejské teologii. V případě Cyrila z Jeruzaléma nakonec došlo k tomu, že se spojil s nicejskou stranou a vystoupil jako jeden z jejích vůdčích mluvčích na koncilu v Konstantinopoli v roce 381 (viz dále).

Konstantius zemřel v roce 361. Novým císařem se stal Julián Odpadlík. Jak jsme se dozvěděli v minulé kapitole, Julián byl vychován jako křesťan, potom se však od křesťanství odvrátil směrem k novoplatonismu. Když se stal císařem, dovolil, aby se všichni vypovězení biskupové vrátili z exilu zpět do svých církví. Spoléhal se na to, že to způsobí mezi křesťany zmatek a rozdělení. Stal se však pravý opak. Athanasius se vrátil triumfálně jako hrdina do Alexandrie. Byl přesvědčen, že spolu s órigenovci, které Konstantius spolu s nicejskými také pronásledoval, musejí vybojovat stejnou zásadní bitvu proti ariánům. Tak navrhl na koncilu v roce 362 Athanasius spojení nicejců s órigenovci a doufal, že by mohly tyto dvě strany brzy dosáhnout dohody ve věcech věrouky a soustředit se společně na porážku skutečných heretiků, kteří učili, že Kristus je stvořenou bytostí. Athanasius řekl, že „ti, kteří přijali nicejské vyznání, ale mají pochybnosti o výrazu *homoousios* nesmějí být pokládáni za nepřátele. Budeme s nimi o této věci diskutovat jako bratři s bratry. Mají na mysli totéž, co my, jediný spor je o po-

užití tohoto slova.“ Tento posun ke klidu a jednotě v církvi císař Julián Odpadlík neočekával. Proto poslal Athanasia opět do exilu.

Julián zahynul v bojích s Peršany v roce 363. V roce 364 se stal císařem Valentinianus a svěřil vládu nad východní částí říše svému bratru Valensovi, který byl arián a začal opět nicejské i órigenovce pronásledovat. Athanasius se po smrti císaře Juliána Odpadlíka vrátil, ovšem Valens jej opět nechal vyhnat. To, že byli órigenovci i nicejští vystaveni Valensovu pronásledování však obě strany spojilo v odporu proti ariánství. Valens brzy uvolnil svou politiku útlaku a v roce 366 bylo Athanasiovi dovoleno vrátit se do Alexandrie. Athanasius strávil v Alexandrii ještě posledních 6 let života a plnil bez omezování své povinnosti biskupa. Zemřel v roce 373. Byla to Athanasiova odvaha a nezlomný odpor proti ariánství, a to i navzdory pronásledování a exilu, které více než cokoli jiného přispěly k porážce ariánství v církvi. Již nikdy se neobjevil nikdo takového morálního formátu jako tento biskup z Alexandrie.

Na Athanasiovo místo nastoupila nová generace nicejských teologů. Vedli je „kappadočtí otcové“ – *Basil z Cesareje* (330–379), *Řehoř Nysský* (335–394) a *Řehoř Naziánský* (330–390). Všichni tři pocházeli z Kappadokie v Malé Asii. Basil a Řehoř z Nyssy byli bratři, kteří se narodili do křesťanské rodiny. Církev uznávala jejich babičku Macrinu starší, matku Emelii a sestru Macrinu mladší jako svaté a určitý den v roce byl věnován jejich památce. Basil v mládí odešel do Cesareje, což bylo hlavní město provincie Kappadokie, aby tam studoval. Setkal se tam s Řehořem Naziánským, jiným mladým studentem z Kappadokie, který se stal jeho blízkým celoživotním přítelem. Ve své vřelé vzájemné náklonnosti byli Basil a Řehoř jako „David a Jónatan“ patristického období (*1. Samuelova 18,1; 2. Samuelova 1,26*). Oba poznávali veškerá bohatství pohanské kultury a filozofie v Athénách – kolébce evropského myšlení, přitom však zůstali věrni křesťanské víře a ani v nejmenším se od ní neodchýlili. Oba byli pokřtěni někdy kolem roku 358 a jsou jasným příkladem jedinců vychovaných ve věřících křesťanských rodinách, ale pokřtěných až v dospělosti (což byl ve 4. století převládající obyčej).

Řehoř Naziánský – „Teolog“ (330–390)

Basil potom žil nějaký čas jako poustevník v Kappadokii, ovšem v roce 364 jej cesarejský biskup Eusebius⁸ přesvědčil, aby přijal ordinaci presbyterem a pomohl mu v jeho zápase s ariány v cesarejské církvi. Je pravda, že jako presbyter vedl Basil církev velmi účinně a Eusebius v něj měl velikou důvěru. Po Eusebiově úmrtí v roce 370 si církev v Cesareji zvolila Basila svým novým biskupem.

8 Je to ovšem jiný Eusebius, kterého nesmíme zaměňovat s Eusebiem z Cesareje, který byl historikem církve a zemřel v roce 339.

Řehoř Nyscký (335–394)

V konfliktu s ariánstvím se Basil projevil jako neobyčejně praktický vůdce, organizátor a správce církve a jako vynikající kazatel. Byl to také velký teolog a v roce 375 napsal velmi důležité pojednání *O Duchu svatém*, v němž se zasazoval o plné božství Ducha. Mnozí oceňují Basilova kázání a jeho pojednání jako nejjasnější a nejkrásnější křesťanské spisy v řečtině v celém patristickém období. Již ve 3. části předchá-

zející kapitoly jsme viděli Basilův obrovský přínos k rozvoji východní liturgie a východního monasticismu.

Mezitím se stal Basilův nejlepší přítel Řehoř Naziánský v roce 362 presbyterem ve své domovské církvi v Nazianzu, kde byl jeho otec biskupem. Ovšem aktivní církevní život Řehoře ve skutečnosti nepřítahoval. Řehoř byl citlivý člověk obrácený do svého nitra, který dával přednost psaní poezie v osamění před nesmlouvavým bojem s ariány. Navzdory tomu se Řehoř v období let 379–381 stal na krátkou dobu biskupem v malém katolickém společenství v Konstantinopoli ve východořímské říši, kde převládalo ariánství. Zde Řehoř ve svých *Pěti teologických proslovech* brilantně shrnul nicejské učení o Trojici, které vyvracelo ariánství, a přitáhl tak velkou část své církve k nicejskému vyznání. Z úžasného popisu Řehoře z Nyssy můžeme cítit bouřlivé teologické ovzduší Konstantinopole:

„Požádáte-li někoho, aby vám rozměnil minci větší hodnoty, řekne vám: ‚Otce od Syna odlišuje to, že nebyl zplozený.‘ Zajdete-li do obchodu, abyste si koupili bochník chleba, majitel vám se vší vážností sdělí, že ‚Otec je větší než Syn‘. Když se zeptáte svého sluhy, zda je voda v lázni dostatečně teplá, ujistí vás, že ‚Syn byl stvořen z ničeho‘.“

Proslovy Řehoře Naziánského mu ve východní církvi zajistily titul „Řehoř Teolog“. Společně s Janem Chrysostomem (viz následující kapitolu) byl Řehoř nejvýřečnějším kazatelem východní církve v období církevních otců.

Basilův bratr, ušlechtilý Řehoř z Nyssy, byl od roku 371 biskupem v Nysse, což bylo město v blízkosti Cesareje. K Řehořovým protiariánským dílům patří spis *Proti Eunomiovi, Kázání o Duchu svatém proti makedonským bojujícím s Duchem*, jakož i jeho *Dopis Ablabiovi o tom, že nejsou tři bohové*. Východní církev v něm brzy rozpoznala jednoho ze svých vynikajících teologů a učitelů v oblasti duchovního života. Jeho věhlas oponenta ariánství byl tak velký, že jej shromáždění otců na konstantinopolském koncilu (viz dále) požádalo, aby přednesl úvodní projev. Řehořův překypující obdiv k Órigenovi jej vedl k tomu, že přijal jeho doktrínu univerzálního spasení. Později se teologové sna-

žili zachránit Řehořovu ortodoxii a tvrdili, že jeho stoupenci vložili do Řehořových spisů pasáže o univerzalizmu. Pro toto tvrzení však neexistuje žádný důkaz a navíc jsou tyto pasáže až příliš četné. Jiní zaujali poněkud realističtější postoj a poukazovali na to, že Řehoř z Nyssy byl svatý muž a velký teolog, ale ve zmíněném bodě se dopustil smutného pochybení. Všichni tři kappadočtí otcové byli vskutku obdivovateli Órigena. Basil a Řehoř Naziánský sestavili v roce 358 významnou antologii Órigenových spisů, kterou nazvali *Philokalia* (*Filokalie*, tj. „Láska k dobru“). Nicméně Basil a Řehoř Naziánský Órigenův univerzalizmus nepřijali a Basil také odmítl alegorickou metodu interpretace Písma (viz další kapitolu, část 1).

Kappadocké otce stavíme po bok Athanasia jako vynikající východní teology 4. století. Jejich spisy a osobní vliv přinesly konečné spojení órigenovců a nicejských. Kappadočtí toho dosáhli tím, že přesvědčili obě strany, aby používaly nový teologický jazyk. Jádrem problému byla dvě řecká slova, a to *hypostasis* a *ousia*.⁹ Uvedená slova doposud znamenala v řečtině v podstatě to samé. Tím docházelo k velkým teologickým zmatkům, protože když říkali zastánci nicejské teologie, že Otec a Syn mají jednu božskou podstatu, vyjádřili to tak, že Otec a Syn mají jednu *hypostasis* a jednu *ousia*. Ovšem, když órigenovci vyjadřovali, že Otec a Syn jsou dvě různé osoby, používali k tomu stejná slova a říkali, že Otec a Syn jsou dvě *hypostases* a dvě *ousiai*.

Aby odstranili tento rozdělující zmatek, přišli kappadočtí (vedeni Basilem) se dvěma návrhy: (i) Od daného okamžiku se bude slovo *ousia* týkat jedné božské podstaty či povahy, jak tvrdili nicejští, ale (ii) slovo *hypostasis* by se mělo týkat specificky dvou různých osob, a to Otce a Syna, jak říkal Órigenés. Celou jejich definici můžeme shrnout následovně:

<i>ousia</i>	<i>hypostasis</i>
Jedna podstata, bytost nebo povaha Boha, kterou Otec a Syn společně a stejně sdílejí a která je činí Bohem.	Určitá a specifická forma, v níž božská podstata existuje v Otci i Synovi a která z nich činí různé osoby.

9 Vyslovuje se v podstatě tak, jak se to píše.

Kappadočtí rovněž urovnali další spor týkající se otázky, zda je Duch svatý Bůh. Po desetiletí trvajícím sporu o to, zda Kristus je Bůh nepřekvapuje, že někteří křesťané se nyní začali přít o status Ducha svatého. Mnozí, kteří odporovali ariánům a přijali božství Krista, však odmítali božství Ducha. Říkalo se jim makedoniáni, a to podle jednoho z jejich vůdců – Makedonia, který byl po určitou dobu biskupem v Konstantinopoli (v roce 360 jej ariáni sesadili, a to kvůli jeho víře v Kristovo božství). Makedoniáni byli rovněž označováni jako *pneumatomachiáni* (což je odvozeno z řeckého výrazu *pneumatomachoi*, „bojovníci proti Duchu“). Již v roce 358 tvrdil Athanasius, že Duch svatý musí být považován za Boha společně s Otcem a Synem. Kappadočtí pokračovali v této argumentaci, učení upevnili a položili základ pro rozšíření výrazu *homoousios* i na Ducha svatého – i on byl „stejně podstaty“ jako Otec.

Co začalo jako spor o postavení Krista, se nakonec stalo hledáním uceleného učení o Trojici. Kappadočtí vytvořili následující formuli pro vyjádření této doktríny: *Bůh má tři formy (hypostasis) a jednu podstatu (ousia)*. Zjednodušeně řečeno, *Bůh je tři osoby existující věčně jako jedna jediná bytost či podstata*. Ilustrací toho, jak to kappadočtí mysleli, může být hora mající tři strany. Ať se díváme na kteroukoli z těchto stran, vždy vidíme tuto horu, takže můžeme říct: „Vidím horu.“ Ovšem každá ze zmíněných stran této hory je jiná a liší se od ostatních dvou. Jinými slovy, Bůh nejsou tři rozdílné bytosti či skutečnosti. Bůh Otec má jednu božskou podstatu, je to jedna skutečnost „božskosti“, kterou dokonale sdílí se svým Synem, kterého plodí od věčnosti, a s Duchem svatým, kterého věčně vydechuje. Otec, Syn a Duch jsou tudíž každý plně a zcela rovnocenně Bohem, protože každý z nich má plně a rovnocenně onu jedinou božskou podstatu. Přesto jde o tři různé osoby, protože každý z nich má onu společnou podstatu jiným způsobem. Otec má tuto božskou podstatu v sobě a sám ze sebe, Syn ji má od Otce tak jako dítě od rodiče při početí či „věčném plození“ a Duch svatý ji má od Otce, když z něho „vychází“ (*Jan 14,26*) jako věčný dech jeho úst.

Nicejští a órigenovci se semkli kolem tohoto kappadockého konceptu tří forem (*hypostasis*) v jedné podstatě (*ousia*). Órigenovci přestali tvrdit, že Syn je méně než Otec ve své božské podstatě; nicejští se

zase s konečnou platností odvrátili od sabelliánské hereze, již byli někteří z nich nakloněni. Tak mohli nakonec vytvořit sjednocenou frontu proti ariánům.

Ariánsky orientovaný císař Valens zemřel v bojích s Góty v roce 378. Západní část říše měla od roku 375 nicejsky orientovaného císaře, který se jmenoval Gracianus. Tento císař potom ustanovil i nového, také nicejského, císaře východní části říše, a sice španělského vojáka Theodosia. Theodosius zasadil ariánům smrtelný úder, a to když v roce 380 vydal edikt, kterým se nicejsky orientovaní křesťané uznávali jako jediní, kteří se legálně smějí nazývat „katolíky“ (což znamenalo, že jsou ze zákona majiteli veškerých církevních staveb). V roce 381 svolal Theodosius do Konstantinopole koncil, kde bylo přijato nové revidované znění *nicejského vyznání*, které upevňovalo a rozšiřovalo učení nicejského koncilu z roku 325.

Věřím v jednoho Boha,
Otce všemohoucího,
Stvořitele nebe i země,
všeho viditelného i neviditelného.

Věřím v jednoho Pána Ježíše Krista,
jednorozeného Syna Božího,
který se zrodil z Otce přede všemi věky.
Bůh z Boha,
Světlo ze Světla,
pravý Bůh z pravého Boha,
zrozený, ne stvořený,
jedné podstaty s Otcem,
skrze něho všechno je stvořeno.
On pro nás lidi a pro naši spásu sestoupil z nebe.
Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem.
Byl za nás ukřižován za dnů Pontia Piláta.
Byl umučen a pohřben.
Třetího dne vstal z mrtvých podle Písma.
Vstoupil do nebe,
sedí po pravici Otce
a znovu přijde ve slávě soudit živé i mrtvé
a jeho království bude bez konce.

Věřím v Ducha svatého,
 Pána a Dárce života,
 který z Otce vychází,
 s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován
 a který mluvil ústy proroků.
 Věřím v jednu svatou, všeobecnou, apoštolskou církev.
 Vyznávám jeden křest na odpuštění hříchů.
 Očekávám vzkříšení z mrtvých a život budoucího věku.¹⁰

Nicejské vyznání potvrzovalo učení nicejského koncilu (včetně výrazu *homoousios*). Do víry v božskost Syna ještě zahrnovalo božskost Ducha svatého, který je nazýván „Pánem a Dárce života“, a říká, že „s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován“.¹¹ Nicejské vyznání bylo v následujících sto letech natolik uznáváno, že jej na konci 5. století ve východní církvi začali při bohoslužbě citovat jako veřejné vyznání své víry. V západní církvi začali toto krédo používat při bohoslužbě ke konci 6. století.

Konstantinopolský koncil znamenal konec ariánství v katolické církvi, i když u některých germánských kmenů přežívalo ještě po několik století (viz kapitolu 11, část 1). Od té doby měla katolická církev silnou a pevnou víru v Trojici – Otce, Syna a Ducha svatého jako v jednoho Boha ve třech osobách.

Důležití lidé:

TRINITARIÁNI

Alexandr z Alexandrie (biskup 313–328)

Papež Julius I. (biskup 337–352)

Basil z Ankary (zemřel po r. 360)

Hilarius z Poitiers (315–368)

10 Martin Luther, Fillipp Melanchthon, *Knihy svornosti*, Praha: Kalich, 2006, s. 687.

11 Ovšem nicejské vyznání ve skutečnosti nenazývá Ducha svatého Bohem a explicitně pro něj nepoužívá termín *homoousios*. Bylo to dáno ohledem na konzervativní kruhy v katolické církvi, které přijímaly status svatosti Ducha, ale váhaly nazývat ho přímo „Bohem“, neboť pro to bylo v Písmu a v tradici jen málo důkazů (ale viz *Skutky 5,3–4*).

Athanasius z Alexandrie (296–373)

Marcellus z Ankary (zemřel v r. 374)¹²

Basil z Cesareje (330–390)

Řehoř Naziánský – „Teolog“ (330–390)

Řehoř z Nyssy (335–394)

ARIÁNI

Lucián z Antiochie (zemřel v roce 312)

Arius (256–336)

Eusebius z Nikomedie (zemřel v r. 342)

Aetius (zemřel v r. 394)

Eunomius (zemřel v r. 394)

Z dobových pramenů:

CÍSAŘ MLUVÍ: KONSTANTIN NA KONCILU V NIKAI

Abych dosáhl tohoto cíle, jsa veden Bohem, shromáždil jsem ve městě Nikai většinu biskupů, s nimiž jsem se pustil do zkoumání pravdy, radující se z toho, že jsem společně s nimi vaším služebníkem. Všechny body, které se jevily jako příčiny pochybností nebo neshod, jsme pečlivě projednali a prozkoumali. Necht' Bůh Nejvyšší odpustí hrozná rouhání, která někteří beze studu vyslovovali o našem Spasiteli, který je náš život a naděje, a vyhlašovali a přiznávali, že věří věcem, které jsou v rozporu s Bohem inspirovaným Písmem a svatou vírou. Více než 300 biskupů, známých svou střídmostí a porozuměním, se sjednotilo na potvrzení jedné a té samé víry, která přesně odpovídá pravdě zjevené v Božích přikázáních. Sám Arius, sveden ďáblem, byl shledán šířitelem těchto rozbrojů, jejichž cíle nejsou svaté, a to nejprve mezi vámi Alexandrijci a potom i mezi dalšími. Přijměme tedy rozsouzení, které nám předložil Všemohoucí; sjednoťme se tedy zase s našimi milovanými bratry, od nichž nás tento nestoudný služebník satanův oddělil. Pojdme tedy s plným zápalem do společného těla Kristova, kam všich-

12 Marcellův sabellianismus znamená, že nebyl ortodoxní ve svém pohledu na Trojici. Uvádím jej zde proto, že věřil v božství Krista a oponoval ariánům.

ni patříme. Vaše rozvaha, víra a opravdovost vás povede k návratu do Boží přízně teď, když omyl Aria, toho nepřítele pravdy, byl odmítnut. Rozhodnutí, které bylo svěřeno k posouzení 300 biskupů, musí být zajisté soudem Božím. Duch svatý sídlící v myslích mužů tak morálně zásadových a důstojných je mocně osvítil, pokud jde o Boží vůli. Ať tedy nikdo neváhá ani neprodlévá, ale horlivě se vrátí na jasnou cestu pravdy, takže až k vám přijedu, což bude co nejdříve, abych se s vámi spojil ve vzdávání díky Bohu, který vše vidí, zjevil vám čistou víru a obnovil ve vás lásku, o kterou jste prosili.

Z dopisu Konstantina církvi v Alexandrii

ARIOVA SMRT

V oné době [rok 336] vedl církev v Konstantinopoli Alexandr. Byl to Boží věci oddaný biskup, jehož kvality se jasně projevíly ve sporu s Ariem. Když Arius dorazil do města, lidé se rozdělili na dvě frakce a ve městě byl zmatek. Někteří trvali na tom, že je třeba přijmout nicejské vyznání, jiní argumentovali tím, že Ariovy názory odpovídají zdravému rozumu. Alexandr se tak dostal do velmi obtížné situace, zejména když Eusebius z Nikomedie vehementně hrozil, že Alexandra zbaví jeho funkce, pokud nepřipustí Aria a jeho žáky k večeři Páně... Když již nevěděl jak dál, dal Alexandr v ale lidské moudrosti a hledal útočiště v Bohu, vytrvale se postil a nepřestával se modlit. Aniž by to někomu řekl, zavřel se v kostele nazývaném „Pokoj“, šel k oltáři, padl tváří na zem u stolu Páně a v pláči se vroucně modlil. Tak strávil mnoho dní a nocí. A Bůh mu dal, co tak toužebně hledal. Jeho modlitba totiž zněla: „Jsou-li Ariova hlediska správná, ať se nedočkám dne, který císař stanovil k jejich projednání. Je-li však pravá moje víra, ať Arius, jako autor tohoto zla, pocítí zasloužený trest za svou bezbožnost...“

Byla sobota a očekávalo se, že se Arius následujícího dne společně s církví zúčastní večeře Páně. Za jeho troufalé přečiny jej však dostihl Boží soud. Když odešel z vládního paláce, doprovázen davem Eusebiových následovníků jako svou stráží, v centru pozornosti kráčel pyšně městem. Když se však blížil k místu zvanému Konstantinův trh, náhle na jeho svědomí dopadla veškerá hrůza jeho vin, jeho vnitřnosti za-

chvátily křeče. Požádal, aby mu ukázali místo, kde by si mohl ulevit. Někdo jej nasměroval do prostoru za tržiště. On tam však omdlel, obsah jeho střev se vyvalil ven společně s proudem krve; v krvi z něj vyšly části jater a sleziny. Zemřel téměř okamžitě. Lidé v Konstantinopoli si dosud ukazují místo, kde k oné hrůze došlo, tj. za masným trhem na kolonádě. Místo, kde se událost odehrála, se stalo trvalou připomínkou onoho neobvyklého úmrtí. Následovníky Eusebia z Nikomedie naplnil děs a obavy a zpráva o Ariově smrti se rychle šířila městem a vlastně do celého tehdejšího světa. Císař, který bral křesťanství stále vážněji, se zaradoval z toho, co se stalo, a vyhlásil, že Bůh potvrdil správnosti nicejského vyznání.

Sókratés Scholastikos, *Historie církve*, kniha 1, kapitoly 37–38

SYNOVA ROVNOST S OTCEM

Skrze tyto muže [ariánce] přichází nevěra či spíše nebiblický judaismus s pohanskými předsudky. Kdokoli, kdo zastává tyto názory, se již nemůže nazývat křesťanem, neboť jde o názory, které jsou v příkrém rozporu s Písmem. Tak např. Jan říká „Na počátku bylo slovo...“ (*Jan 1,1*), ovšem tito muži říkají: „On neexistoval předtím, než byl počat.“ A Jan také napsal: „A jsme v tom pravém Bohu, protože jsme v jeho Synu Ježíši Kristu“ (*1. Janova 5,20*). Avšak tito muži v rozporu s tím tvrdí, že Kristus není pravý Bůh a Písmo jej *nazývá* „Bohem“, neboť dává tento titul i jiným stvořeným bytostem, a to na základě jeho účasti [jako stvořené bytosti] na božské podstatě. Apoštol Pavel odsuzuje pohany za to, že uctívají stvoření, když říká: „... a klanějí se a slouží tvorstvu místo Stvořiteli...“ (*Římanům 1,25*). Když tedy tito muži říkají, že Pán Ježíš je stvořená bytost a jako stvořenou bytost jej uctívají, jak se liší od pohanů? Zastávají-li ono stanovisko, což nesvědčí uvedený oddíl proti nim a nenapsal jej požehnaný Pavel k jejich odsouzení? Pán také praví: „Já a Otec jsme jedno“ (*Jan 10,30*), jakož i: „Kdo vidí mne, vidí Otce“ (*Jan 14,9*). Apoštol Pavel, kterého Kristus poslal kázat, o něm říká: „On, odlesk Boží slávy a výraz Boží podstaty...“ (*Židům 1,3*). Ovšem tito lidé se odvažují oddělovat Syna od Otce a tvrdí, že Synovi je cizí Otcova podstata a věčnost. Bezbožným způsobem jej představují jako bytost, která se mění, a neuvědomují si, že tím staví Krista do pozice,

kdy není jedno s Otcem, nýbrž je jednou ze stvořených věcí. Kdo ale nevidí, že nelze oddělit jas od světla? Jas patří svou povahou ke světlu a existuje společně s ním, a nevzniká až po něm.

Athanasius, *Dopis egyptským biskupům*, kapitola 13

ZBOŽŠTĚNÍ LIDSTVÍ V KRISTU

On na sebe vzal stvořené lidské tělo, aby je mohl obnovit jako jeho Stvořitel, učinit je božským v sobě, a tak nás uvést do nebeského království jako jemu podobné. Neboť co je lidské, by nemohlo být učiněné božským, pokud by to bylo spojeno se stvořenou bytostí nebo pokud by Syn nebyl skutečný Bůh. Co je lidské by také nemohlo být vzato k Otci, pokud by to nebylo Otcovo přirozené a skutečné Slovo (Logos), které na sebe vzalo lidské tělo. A my bychom nebyli zachráněni z hříchu a prokletí, pokud by Logos na sebe nevzal přirozené lidské tělo, protože bychom neměli již nic společného s žádným jiným druhem těla. A stejně tak by lidství nebylo zbožštěno, pokud by Logos, které se stalo tělem, nebylo svou podstatou z Otce a opravdově a cele mu nepatřilo. Takže se jedná o takové spojení, kdy on mohl spojit to, co je svou podstatou lidské, se sebou samým, který je svou podstatou božský, a to proto, aby lidské spasení a zbožštění bylo nepochybné.

Athanasius, *Contra Arianos (Promluvy proti ariánům)*,
kniha 2, kapitola 70

NÁDHERNÉ TAJEMSTVÍ TROJICE

Ať již si myslíte cokoli o tom, jakou bytostí je Otec, budete si totéž myslet i o Synovi a o Duchu svatém... Otec, Syn a Duch svatý sdílejí stejnou měrou, že jsou „tajemní“ a „nestvoření“. Ani jeden z nich není tajemnější nebo větší měrou nestvořený než jiný. Ovšem abychom se mohli vyjádřit o jejich rozdílnosti, musíme říct, že každá z těchto osob má něco, co s ostatními dvěma nesdílí. Je zřejmé, že toto „rozdílné“ se netýká božské podstaty jako takové, jejíž vlastnosti jsou „nestvořenost“, „tajemnost“ atd. Musíme tedy definovat něco, co je naprosto odděleno od společných rysů těchto tří osob.

Duch svatý, jako zdroj dobrých věcí veškerého stvoření, je spojen se Synem, takže Ducha známe vždy, když známe Syna. Bytost Ducha je rovněž spojena s Otcem, z něhož Duch vychází jako ze zdroje. Znakem identity Ducha jako osoby je toto: *Duch je znám podle Syna a se Synem a způsob existence přijímá od Otce.*

Syn, který říká, že Duch vychází z Otce skrze něho a s ním, se jeví jako jedinečná osoba v tomto ohledu: On sám *září jako Syn* světlem z Otce, které nemá počátek. Pokud jde o tento znak Syna, nesdílí jej žádným způsobem ani s Otcem, ani s Duchem svatým. Jen Syn sám je na základě tohoto znaku znám jako *jednorozený Syn zplozený Otcem.*

Bůh Otec, který je nade vše, se jako osoba vyznačuje následujícím: On sám je *Otcem*. To znamená, že *neodvozuje svou osobu od ničeho, co je mimo něj.* To je znak, který je vlastní jen jemu.

Když vidí naše mysl Otce takového, jaký je sám v sobě, vidíme současně i Syna, a když přijmeme Syna, neoddělujeme jej od Ducha. Když vyjadřujeme svou víru v Boha, týká se to všech tří osob, přičemž mezi nimi rozlišujeme, čímž ukazujeme na řád, který mezi nimi existuje, ovšem pojmáme je v jednotě, pokud jde o jejich podstatu. Když mluvíme o Duchu, zahrnujeme do svého vyznání i toho, jehož Duch to je. Jak říká Pavel, Duch je Kristův a Boží (*Římanům 8,9; 1. Korintským 2,12*). Když zatáhneme za jeden konec řetězu, přitahujeme k sobě zároveň i jeho druhý konec. A stejným způsobem, když k sobě přitahujeme Ducha, společně s ním tedy zároveň i Syna a Otce. Když skutečně přijmeme Syna, ten k nám přichází na jedné straně s Otcem a na druhé straně s Duchem. Neboť Syn, který od věčnosti existuje v Otcu, nemůže být od něj nikdy oddělen a stejně ani Syna, který přináší všechny věci prostřednictvím Ducha, nemůžeme nikdy oddělit od Ducha. Tak též když přijmeme Otce, přijímáme současně Syna i Ducha.

V našich myslích nemá žádné místo představa o oddělení či odloučení, jako by mohl být Syn počat bez Otce nebo Duch oddělen od Syna. Způsobem, jakým to nejsme schopni popsat nebo si to představit, jsou tyto tři osoby jedno, a přece se liší. Ovšem jejich odlišnost ni-

kdy nenarušuje jednotu jejich podstaty, přičemž tato jednota neodstraňuje znaky jejich odlišnosti.

Basil z Cesareje, *Dopis Řehořovi z Nyssy o rozdílu mezi „Podstatou“ a „Osobou“*, kapitola 3 a 4

SLÁVA KRISTOVA – SLÁVA BÝT KŘESŤANEM

Apoštol Pavel lépe a jasněji než jiní ukázal, kdo je Kristus, a svými činy ukázal, jaký musí být člověk, který nese Kristovo jméno. Pavel napodoboval Krista tak jasně, že zjevil Pána sám na sobě. Přesným připodobněním se Pavlova duše proměnila v duši toho, kterého Pavel napodoboval. Zdálo se tedy, že již nežije a nemluví Pavel, ale sám Kristus žijící v Pavlovi. Apoštol byl tak nádherně přesvědčen o svých ctnostech, že mohl prohlásit: „... žádáte-li důkaz toho, že skrze mne mluví Kristus...“ (*2. Korintským 13,3*) a „... nežiji už já, ale žije ve mně Kristus“ (*Galatským 2,20*).

Pavel nám dává poznat, co znamená Kristovo jméno, když říká, že Kristus je Boží moc a Boží moudrost (*1. Korintským 1,24*). Pavel o Kristu také říká, že je náš pokoj (*Efezským 2,14*), přebývá v nepřístupném světle (*1. Timoteovi 6,16*), je posvěcení (*1. Korintským 1,30*), dal sám sebe jako výkupné (*1. Timoteovi 2,6*), je velekněz (*Židům 2,17*), velikonoční beránek (*1. Korintským 5,7*), smírná oběť (*Římanům 3,25*), odlesk Boží slávy a výraz Boží podstaty (*Židům 1,3*), bylo v něm všechno stvořeno (*Koloským 1,16*), je duchovní pokrm a duchovní nápoj z duchovní skály (*1. Korintským 10,3–4*), úhelný kámen (*Efezským 2,20*), obraz Boha neviditelného (*Koloským 1,15*), velký Bůh (*Titovi 2,13*), hlava církve (*Efezským 5,23*), vzkříšen jako první z těch, kdo zesnuli (*1. Korintským 15,20*), prvorozený z mrtvých (*Koloským 1,18*), prvorozený mezi mnoha bratřími (*Římanům 8,29*), prostředník, mezi Bohem a lidmi (*1. Timoteovi*), je korunován ctí a slávou (*Židům 2,9*), pán slávy (*1. Korintským 2,8*), je hlavou všech mocností a sil (*Koloským 2,10*), král spravedlnosti a král pokoje (*Židům 7,2*), vladař, jehož trůn je na věky věků (*Židům 1,8*).

Pavel uvádí ještě mnoho dalších titulů, které téměř nelze spočítat. Pokud je navzájem porovnáme a dáme dohromady, na co každý

z nich ukazuje, dostaneme určitý obraz významu Kristova jména. Ukazují nám mnohé z Kristovy nevýslovné velikosti, jak tomu naše duše mohou porozumět. A náš dobrý Pán nám daroval společenství s tímto největším a nejbožštějším a prvním ze všech jmen, aby se ti, kterým se dostane cti nést Kristovo jméno, nazývali křesťany. Z toho nezbytně plyne, že veškerý význam vyjádřený v tomto slovu musí být na nás patrný, aby naše jméno nebylo falešné, ale prokazovalo svou pravost způsobem našeho života.

Řehoř z Nyssy, *Homilie na dokonalost Olympiovi*

Jan Zlatoústý, Jeroným a Augustin z Hippa

Období 4. a 5. století bylo „zlatým věkem“ otců rané církve. Působilo v něm mnoho vynikajících církevních vůdců, z nichž mnozí byli silnými a barvitými osobnostmi, jejichž činy a výsledky jejich práce ovlivňují lidi dokonce ještě v dnešní době. Již jsme se zmínili o Athanasiovi, kappadockých otcích, Ambrožovi z Milána a o velkých monastických postavách – Antonínovi, Martinovi z Tours a Janu Kassiánovi.¹ V této kapitole pojednáme o třech ještě větších církevních vůdcích, jejichž život a dílo začíná ve 4. století a končí ve století pátém a odhaluje nám mnohé o době, ve které tito mužové žili.

1. Kazatel: Jan Zlatoústý (Ioannés Chrýsostomos 344–407)

Jan Zlatoústý byl jedním z nejslavnějších kazatelů v rané církvi, respektive v celých dějinách církve vůbec. Narodil se v Antiochii, pravděpodobně kolem roku 349. Jeho otec Secundus byl vysokým armádním důstojníkem, který však zemřel krátce po Janově narození. Jeho oddaná křesťanská matka Anthusa se ve svých teprve dvaceti letech rozhodla, že už se nikdy znovu nevdá. Cele se oddala výchově svého malého

1 Viz kapitolu 7, pokud jde o Ambrože, Antonína, Martina z Tours a Jana Kassiána, a kapitolu 8, kde je zmínka o Athanasiovi a kappadockých otcích.

ho synka. Jako mladý muž začal Jan svou kariéru nejprve jako právník. Studoval u Libania, který byl vynikajícím pohanským učitelem rétoriky a Jana považoval za svého nejlepšího žáka. Když Libanius umíral, ptali se ho jeho přátelé, kdo by měl převzít jeho místo v Antiochii jakožto profesor rétoriky. Libanius odpověděl: „Měl to být Jan, kdyby nám ho křesťané neukradli.“ Je rovněž známa Libaniova pochvalná poznámka o charakteru Janovy matky Anthusy: „Ó řeční bohové, jakou skvělou ženu tito křesťané mají!“

Hned po skončení studií pod vedením Libania učinil Jan (ve věku 18 let) radikální změnu v přístupu k životu a k budoucnosti. V reakci na pohanství a světskost převažující ve vzdělání, kterého se mu dostalo, se oddal vášnivému studiu Písma. Také se stal následovníkem Melétia Vyznavače, duchovního vedoucího ortodoxní křesťanské komunity v Antiochii. V tomto kritickém bodě stále zuřila ariánská kontroverze. Oficiální církev v Antiochii byla pod vlivem ariánů, takže se ortodoxní křesťané stáhli a začali se scházet k uctívání na různých místech pod širým nebem – na horských svazích, na břehu řeky, na místě, kde probíhala vojenská cvičení. Melétius byl biskupem této ortodoxní nicejské komunity. O Velikonocích roku 368 byl Jan Melétiem pokřtěn.

Jako součást svého nového závazku žít křesťanským způsobem života studoval Jan nyní pod vedením velkého vykladače Bible *Diodora z Tarsu* (zemřel kolem r. 394). Diodor sloužil v nicejském shromáždění v Antiochii jako asistent Melétia a jedním z jeho úkolů bylo dávat rady všem, kdo chtěli žít svůj křesťanský život s větším úsilím a vážností. Diodor hrál důležitou roli ve formování Janova přístupu k výkladu Písma. V církvi tehdy převládaly dvě myšlenkové školy. Na jedné straně někteří upřednostňovali alegorický výklad Písma – snažili se přidávat jakési světlo k jeho zřejmému historickému významu a hledat hlubší, symbolický význam. Tito vykladači byli spojení především s církví v Alexandrii (viz kapitolu 5, část 1, o Órigenovi), proto je jejich způsob často nazýván *alexandrijským* způsobem výkladu Bible.

Diodor je ovšem představitelem té druhé myšlenkové školy. Zdůrazňoval přímý historický význam textu a byl poněkud jízlivý k těm, kteří se od něj odklonili při hledání údajně hlubokého symbolického významu. Jan dychtivě přijímal Diodorovo učení, a když se stal kaza-

telem, vždy následoval Diodorův způsob. Držel se co nejlíže textu Písma a jeho zřejmého smyslu za pomoci pečlivého vědeckého studia smyslu slov a historického pozadí. Tento způsob výkladu byl spojen především s Janovým domovským městem Antiochií, a tak je často zván *antiošským* způsobem výkladu. Basil z Cesareje byl velkým zastáncem této gramaticko-historické metody a vysvětloval ji ve svých kázáních na dny stvoření v knize *Genesis* následovně:

Jan Zlatoústý (344–407)

„Znám zásady ‚alegorie‘ z různých spisů. Někteří kazatelé nepřipouštějí normální význam Písma. Neříkají vodě voda, ale nějak jinak. Interpretují rostlinu nebo rybu dle své vlastní představivosti; zaměňují hady a divoká zvířata v cosi alegorického, stejně jako ti, kteří vykládají význam snů na základě svých vlastních představ. Ovšem když já slyším slovo tráva, chápu to tak, že znamená trávu! Rostliny, ryby, divoká zvířata, domácí zvířata – беру je v doslovném významu.“

V roce 372 se Jan rozhodl úplně opustit Antiochii a přidat se k poustevníkům, kteří žili na nedaleké hoře Silpios. V Antiochii vzbudil Jan značnou nelibost svým rozhodnutím nenechat se ordinovat biskupem (cítil se nehodný) a pro život v odloučení mezi poustevníky na Silpios měl ještě jiný důvod. Především si Jan uvědomoval svou rostoucí neschopnost ovládat své sexuální touhy a cítil, že se musí zcela vymanit ze společnosti žen a učit se od svatých poustevníků, jak být lepším a ukázněnějším křesťanem. V pozdějších letech pohlížel Jan se zábleskem nostalgie zpět k času, který strávil mezi poustevníky, kde nic nerušilo cíl a ideál života – každičkou chvíli prožívat ve společenství s Kristem. Naneštěstí se Jan podrobil tak přísné asketické sebekázní (snažil se vydržet beze spánku tak dlouho, jak to jen bylo možné, a podrobil se co nejprísnější dietě), že mu to podlomilo zdraví. Od té doby ho bez ustání trápily žaludeční potíže, trpěl nespavostí a náhlými návaly krve do hlavy.

Janovo podlomené zdraví bylo pravděpodobně důvodem k tomu, že nakonec opustil horu Silpios a vrátil se v roce 378 do Antiochie. Zatím zemřel ariánský císař Valens a říšský trůn byl nyní v rukou jeho synovce Graciána, ortodoxního křesťana. Přibližně v té době, když byla vládní moc na jejich straně, získali znovu ortodoxní křesťané církevní budovu v Antiochii. O dva roky později, na konci roku 380, ordinoval Melétius Jana na diákona. Melétius zemřel záhy po Janově ordinaci a ve službě biskupa byl nahrazen Flaviánem. Díky svým brilantním spisům začal být Jan dobře známý jakožto výmluvný obhájce ortodoxního křesťanství. Po jeho smrti jej začala církev nazývat *Chrysostomos*, což řecky znamená „Zlatoústý“. Kázal verš po verši z knih Bible a překvapivě otevřeně pranýřoval hřích mezi věřícími, a to zejména přizpůsobování se zvyklostem světského chování. Velmi tvrdě kritizoval způ-

sob, jímž bohatí křesťané užívali či zneužívali své bohatství. Ostatní si jeho kázání zapisovali, a tak se jich mnoho zachovalo, např. 58 kázání na vybrané *žalmy*, 90 kázání na *Matoušovo evangelium* a 80 kázání na *Janovo evangelium*. Většina současných studentů řadí jeho kázání k těm, která se nejsnadněji čtou a jsou prakticky nejpoužitelnější ze všech spisů otců rané církve.

Kromě kázání napsal Jan Zlatoústý v Antiochii další křesťanské spisy, z nichž nejznámější je výklad o povaze a povinnostech křesťanského pastora *O kněžství*, která byla opakovaně vydávána a překládána i do jiných jazyků daleko častěji než jiná jeho díla. Další otec rané církve, *Isidor z Pelusia* (360–440), presbyter-mnich pocházející z Pelusia v Egyptě, o knize řekl: „Nikdo nemůže tuto knihu číst, aniž by jeho srdce nevzplálo láskou k Bohu. Ukazuje, jakou úctu si zaslouží a jak obtížný je kněžský úřad, a ukazuje, jak svěřenou úlohu správně splnit.“ Další zajímavý produkt z pera Jana Zlatoústého bylo pojednání o tom, jak vychovávat děti. Od počátku 17. století je dílo známé jako *Zlatá kniha o výchově dětí* svatého Jana Zlatoústého. Jde o první známý pokus křesťanského autora stanovit rozsáhlý program vzdělávání mládeže.

V roce 398 už nebyl ve východní řecky mluvící polovině říše oslavovanější kazatel než Jan Zlatoústý v Antiochii. Toho roku zemřel konstantinopolský patriarcha Nectarius. Císař *Arcadius* (395–408), syn Theodosia Velikého (který zemřel před třemi lety), potřeboval pro hlavní město své říše nového biskupa. Uvnitř konstantinopolské církve nastal mezi různými skupinami tvrdý boj, vysoce zpolitizovaný a poznamenaný spiknutími, komploty a intrikami o to, aby byl jejich kandidát zvolen za Nectariova nástupce. Ovšem císař si na radu svého ministra, eunucha Eutropia, vyhlédl Jana Zlatoústého. Eutropius slyšel Jana Zlatoústého kázat v Antiochii; výřečnost jeho „zlatých úst“ přesvědčila Eutropia o tom, že Jan je muž, který přinese slávu stolci patriarchy v hlavním městě východní části říše (církevní budova se jmenovala chrám *Svaté Moudrosti*).

Aby zabránil bouřím a nepokojům občanů Antiochie, kteří by protestovali proti ztrátě svého oblíbeného kazatele, poslal císař Arcadius do Antiochie vojenský oddíl. Guvernér města potom pozval nic netu-

šícího Jana Zlatoústého k návštěvě kaple vně městských hradeb a tam císařští vojáci Jana Zlatoústého doslova unesli a odvedli do Konstantinopole. Jan proti tomu protestoval, ale (jak Eutropius předpokládal) lidé v Konstantinopoli se nevýslovně radovali z toho, že jejich biskupem bude nejslavnější kazatel Východu, a tak se Jan Zlatoústý podvolil a byl ordinován do svého nového úřadu.

Jan Zlatoústý se v Konstantinopoli stal stejně známým kazatelem, jako byl v Antiochii. Množství obyčejných lidí, občanů hlavního města říše, k němu silně přilnulo. Jednu neděli, když Jan Zlatoústý neočekávaně nekázal, ale pozval místo sebe hostujícího biskupa z Galácie, veliké shromáždění na protest opustilo chrám. Chtěli slyšet Jana Zlatoústého a nehodlali se spokojit s náhradníkem! Stejně jako v Antiochii kázal Jan Zlatoústý série kázání, které se dochovaly v psané formě, jako např. 55 kázání na *Skutky apoštolské* a 34 na list *Židům*.

Jan Zlatoústý se opět nevyhýbal působení na bohaté konstantinopolské věřící a připomínal jim jejich společenskou povinnost vůči chudým a opět mu to vyneslo nepřátelství ze strany bohatých a mocných, kterým se jeho kázání nelíbila. Byli pobouřeni především slovy, která pronesl při výkladu listu *Koloským*, když kritizoval bohaté křesťanské dámy za to, že používají toaletní nádoby z pravého stříbra, jakoby jejich výkaly potřebovaly zvláštní zacházení, zatímco se kolem nich nacházejí sestry a bratři v Kristu, postižení chudobou, skromně oblečení a chvějící se zimou v chladném podnebí Konstantinopole. O několik dní později se Jan Zlatoústý omluvil, že v kázání použil tak drsná slova, ale bezpochyby ho rozčílilo, že lidé byli více pohoršení jeho jadrnou mluvou než otřesným stavem chudých. Pro takové promluvy se stával stále oblíbenějším u obyčejných lidí. Cítili, že to byl skutečný biskup, který je miloval a rozuměl jejich životní situaci.

Jan Zlatoústý jakožto konstantinopolský biskup byl jakýmsi reformátorem. První, co udělal, byla radikální změna v používání financí své nové církve a ukončení přepychových hostin, které pořádal jeho předchůdce. Výsledkem byla nemalá úspora peněz, které Jan Zlatoústý použil k péči o nuzné a opuštěné. V té době už byla k církvi připojena nemocnice, pro kterou Jan Zlatoústý zavedl nové fondy, a zároveň postavil několik nových nemocnic. Financoval také zvláštní nemoc-

nici pro nemocné malomocenstvím, která se nacházela za městskými hradbami, blízko řeky Lycos. V Konstantinopoli bylo též množství domů provozovaných křesťany a určených pro konstantinopolské chudé a lidi bez domova. Biskup Jan Zlatoústý je rovněž měl na starosti a podporoval jejich provoz.

Jedním z nejdůležitějších aspektů života Jana Zlatoústého jakožto biskupa v Konstantinopoli byly nové vztahy na osobní úrovni, které zde navázal a které ho silně ovlivnily. Podíváme se na dva příklady. Za prvé k chrámu Svaté Moudrosti bylo připojeno zvláštní obydlí pro křesťanské ženy, které se rozhodly žít neprovdané. Bylo zde ubytovaných kolem 250 sester, jejichž představenou byla velmi pozoruhodná žena jménem Olympias.

Olympias pocházela z pohádkově bohaté aristokratické rodiny, ale když po pouhých dvou letech vzájemného soužití zemřel její manžel, Olympias si to vyložila jako Boží povolání k životu bez manželství a na základě toho se cele oddala péči o chudé a nemocné, pročež používala své bohatství. Členky jejího sesterstva vykonávaly pečovatelskou službu a zároveň poskytovaly pohostinství poutníkům. Ve svých třiceti letech, kdy přišel Jan Zlatoústý do Konstantinopole, byla Olympias krásnou, vysoce inteligentní a vzdělanou mladou ženou se silným charakterem a s vášnivou láskou k Bibli (kterou opakovaně četla od začátku do konce). Předchůdce Jana Zlatoústého, Nectarius, ji ordinoval za diákonku.

Když se stal Jan Zlatoústý biskupem, on a Olympias – biskup a diákonka – se pochopitelně dobře poznali a záhy mezi nimi vzniklo hluboké přátelství. Olympias začala být Janu Zlatoústému hluboce oddaná, starala se o jeho oděv a jídlo. V jejich vztahu nikdy nebyl ani náznak nejmenší nečistoty – biskup a diákonka by spolu nikdy (z principu) nestrávili ani chvíli o samotě. Přesto byl jejich vzájemný vztah hluboký, láskyplný a trvalý. V životě Jana Zlatoústého se nikdy neobjevil nikdo jako Olympia a ona v životě nepotkala nikoho, kdo by byl podobný Janu Zlatoústému. Jan Zlatoústý byl jediný muž, který směl vstoupit do jejího ženského kláštera, kde jakožto biskup kázal sestrám. Jeho inspirativní kázání způsobila, jak se říká, že srdce sester hořela láskou k Bohu.

Druhý byl nový vztah Jana Zlatoústého k císařské rodině, k císaři Arcadiovi a císařovně *Eudoxii*. Arcadiovi bylo jen kolem dvaceti let. Byl štíhlé postavy s koktavým hlasem, spíše nevýrazná snadno ovlivnitelná osobnost. Tím, kdo ho ovlivňoval, byla jeho manželka Eudoxia. Byla to úžasně krásná žena pocházející z franckého rodu, z jehož názvu je odvozeno jméno Francie. Inteligentní, temperamentní žena silné vůle, Eudoxia, byla též ambiciózní a hodně se věnovala politickým intrikám. Vládla svému manželovi s pomocí úzkého okruhu dvorních dam. Její náboženství v sobě neslo silnou pověřčivost, která měla být Zlatoústému ku prospěchu, jak ještě uvidíme. Běžně uctívali Arcadius a Eudoxia Pána ve své soukromé kapli, ale při zvláštních příležitostech se připojili k zástupu, aby vyslechli kázání Jana Zlatoústého v chrámu Svaté Moudrosti.

Zpočátku Arcadius a Eudoxia uvítali, že se Jan Zlatoústý stal jejich novým biskupem a podporovali ho. Radovali se, když viděli církev hlavního města proměněnou přítomností největšího kazatele Východu. Brzy se však všechno obrátilo naruby. Zlatoústého osobnost prostě nezapadala do zkorumpovaného a složitého politického světa hlavního města a jeho císařského dvora. Jan Zlatoústý byl nesvětský muž silné osobnosti, který neměl ani chuť, ani talent dělat politiku či spřádat intriky. Nezměnil ani nezmírnil způsob kázání, v němž zasazoval tvrdé údery, tak charakteristické pro jeho službu v Antiochii.

Jako první se proti svému novému biskupovi obrátily důležité dvorní dámy, které obklopovaly Eudoxii. Nepřijaly s laskavostí jeho nekompromisní postoj ke stylu života zámožných lidí a především reagovaly na jeho přímé výtky z kazatelny určené křesťanským ženám, které vstupovaly do chrámu a přitom vypadaly spíš jako nafintěné prostitutky než jako cudné služebnice Kristovy. Společnice císařovny nechaly vzrůst jedovaté semeno nepřátelství k Janu Zlatoústému a brzy nato otrávily i mysl Eudoxie, která se obrátila proti němu, ačkoli zpočátku ji držela zpátky její pověřčivá úcta před velkým kazatelem. Jakmile se ale sama Eudoxie začala obracet proti Janu Zlatoústému, mohl od císaře, který byl zcela pod pantoflem své manželky, očekávat jen pramalou pomoc.

Zlatoústého osud v očích Eudoxie zpečetilo kázání, ve kterém vykládal příběh o Nábotově vinici z *1. Královské 21*, kde rázně odsuzoval Jezábel za její stěžejní roli při zabavení vinohradu. Stalo se, že zrovna v té době se Eudoxie zachovala podobně bezohledně, když zabrala vinohrad chudé vdovy. Zlatoústý hovořil o hříchu Jezábel takovým způsobem, že si většina lidí byla jistá, že opravdu odkazuje na Eudoxii a snaží se pomocí biblického příběhu probudit svědomí panovnice. Jediné, co probudil, byla ovšem zloba.

Přesto nemohla zloba panovnice a jejích dvorních dam sama o sobě Jana Zlatoústého zničit. Mohly proti němu zakročit jedině skrze různé skupiny, které se utvářely v církvi. Naneštěstí se mezi východními duchovními a mnichy zformovala silná skupina zaměřená proti Janu Zlatoústému. Vznikla hlavně proto, že když byl uveden do úřadu v Konstantinopoli, využíval Jan Zlatoústý plnou váhu své autority jakožto biskupa, aby přesvědčil duchovní a mnichy hlavního města a celé oblasti Malé Asie, aby žili v souladu s jeho vznešenými představami o tom, jak má vypadat křesťanský život a služba. Mnozí z nich na to prostě nechtěli přistoupit. Takže si svým reformním nadšením nadělal zaryté nepřátele.

Nejzatvrzelejší nepřítel Jana Zlatoústého ovšem vůbec nebyl z Konstantinopole. Byl jím *Theofil*, alexandrijský biskup. V Alexandrii byla nejdůležitější církev na Východě – domov velkého Athanasia. V poslední době ale církev v Konstantinopoli začala zastiňovat tu alexandrijskou. Konstantinopol byla přece jen hlavní město říše. A nyní s takovým slavným kazatelem jako byl Jan Zlatoústý, ordinovaným za biskupa, zatlačila konstantinopolská církev tu alexandrijskou do pozadí. Theofilovi se to hrubě nelíbilo a byl odhodlán udělat cokoli, aby zničil postavení konstantinopolského biskupa. Měl také k nelibosti vůči Janu Zlatoústému osobní důvody, protože poskytl ochranu čtyřem egyptským mnichům, známým pro jejich tělesnou výšku jako „Velcí bratři“, které Theofil zavrhl. Bylo by velice složité vstupovat do sporu kolem Velkých bratrů. Stačí, když řekneme, že spor roznítil zlé vášně a více než cokoli obrátil Theofila proti Janu Zlatoústému.

Do roku 403 si Jan Zlatoústý vytvořil tolik nepřátel, a to jak u dvora, tak mezi duchovními, že se Theofil domníval, že nadešla ta pravá chvíle

le, aby udeřil. Opustil Alexandrii a osobně cestoval do Malé Asie, aby si stěžoval na jednání Jana Zlatoústého s Velkými bratry. Netajil, že se vydal „na cestu ke dvoru, aby sesadil Zlatoústého“. Cestoval po souši, ne po moři, aby mohl navštívit tolik církví, kolik jen šlo, a použil každou lest, aby popudil duchovní proti Janu Zlatoústému. Jakmile Theofil dorazil do Konstantinopole, ubytoval se v paláci, který vlastnila Eudoxie, a následující tři týdny strávil neúnavným lobováním u každého, kdo měl jakoukoli stížnost na Jana Zlatoústého. Nakonec, v září roku 403, svolal Theofil koncil biskupů do města Chalcedonu, které leží ne daleko od Konstantinopole. Zde bylo předloženo množství obvinění proti Janu Zlatoústému. Některá z nich se musela jevit opravdu hloupá každému, kdo Jana Zlatoústého znal, jako láska k penězům, obžerství, nevhodné sexuální chování ve vztahu k ženám, a dokonce bití nepřátel do úst během večere Páně.

Koncil několikrát vyzval Jana Zlatoústého, aby se dostavil, ale on odmítl – neuznával platnost koncilu. Nakonec Theofil a jeho společníci prohlásili Jana Zlatoústého vinným. Oznámili, že je sesazen, a o svém rozhodnutí informovali dvůr a konstantinopolský lid. Do informace pro dvůr navíc přidali tvrzení, že Jan Zlatoústý urazil císařovnu, když ji nazval Jezábelou. Císař Arcadius okamžitě potvrdil verdikt vyneseny koncilem: pro dvůr šlo o dokonalou příležitost zbavit se nepohodlného biskupa. Poslal vojáky, aby biskupa zatkli, ale obyčejný konstantinopolský lid mu byl vášnivě oddaný a povstal na protest, obstoupil a chránil chrám Svaté Moudrosti dnem i nocí, čímž zabránil vojákům, aby se dostali do blízkosti jejich biskupa.

Jan Zlatoústý se ale rozhodl, že svým vzdorem proti císaři nemůže ohrožovat životy svých lidí nebo klid ve městě, takže o několik dní později tajně vyklouzl z chrámu a autoritám se vzdal. Svázali ho a naložili na loď, která odplula k jižnímu pobřeží Černého moře do města Praenetus.

Uběhlo sotva pár dní a loď se ještě nemohla dostat daleko, když udělali Arcadius a Eudoxie pozoruhodné čelem vzad, zrušili verdikt vyneseny nad Janem Zlatoústým a povolali ho zpět. Stalo se to v důsledku jakési katastrofy, která postihla hlavní město. Některé zdroje uvádějí, že šlo o zemětřesení, jiné, že Eudoxie, která byla těhotná,

porodila mrtvé dítě. Ať už se stalo cokoli, Eudoxie byla vyděšená, že ji postihl Boží soud za vyhoštění Jana Zlatoústého. Takže byl vydán příkaz, aby ho vojáci přivedli zpět. Když se Jan Zlatoústý triumfálně vrátil do Konstantinopole, ulice zaplnilo nesčetné množství jásajících lidí. Tak získal patriarcha Jan své první vítězství v soupeření s císařem a císařovnou. Theofil Alexandrijský, jehož intriky selhaly, se vrátil zpět do Egypta, přičemž si stěžoval, že konstantinopolský lid byl na něho tak rozzuřený, až se bál o život.

Vítězství Jana Zlatoústého nemělo dlouhého trvání. Jen o několik měsíců později, v listopadu roku 403, nechala Eudoxie postavit stříbrnou sochu sebe samé poblíž chrámu Svaté Moudrosti. Slavnost a nevázané hry pořádané kolem sochy rušily bohoslužby. Jan Zlatoústý přerušil připravené kázání a vyjádřil svůj silný nesouhlas s bezbožnou vřavou a odsoudil její organizátory. Zpráva o jeho výrocích se dostala ke dvoru a Eudoxie se zase jednou na Jana Zlatoústého rozlítla. Opět začala spřádat plány, které by vedly k jeho pádu. Vzájemné vztahy Jana Zlatoústého a císařského páru byly natolik porušené, že toho roku během zvláštní vánoční bohoslužby odmítli oba manželé přijmout z jeho rukou večeře Páně.

Theofil Alexandrijský zavětril šanci znovu zasáhnout a napsal Arcadiovi a Eudoxii dopis, v němž připomněl staré rozhodnutí vydané koncilem v Antiochii, který se konal před šedesáti lety a který ustanovil, že se biskup sesazený koncilem nesmí vrátit ke své zodpovědnosti, aniž by byl očištěn novým koncilem. Jan Zlatoústý se ke své zodpovědnosti vrátil navzdory tomuto rozhodnutí, proto nemá právo vystupovat jakožto biskup a musí být s konečnou platností zbaven svého úřadu. Theofil ve svém tvrzení záměrně přehlížel skutečnost, že koncil v Chalcedonu, který Jana Zlatoústého sesadil, neměl v církevním právu platnost a že vynesení rozsudek nebyl vykonán církví, ale vládou.

Císařský pár se přesto chopil Theofilova tvrzení jakožto záminky, aby se Jana Zlatoústého opět zbavili. Nejprve ho Arcadius uvrhl do vězení, ale Velikonoce se rychle blížily a v církevním kalendáři rané církve to byl čas hromadného křtu všech nových věřících. Jan Zlatoústý, duchovní, kteří mu zůstali věrní, a velké množství jeho lidí se rozhodli, že se křty budou konat, přestože Jan Zlatoústý nebude přítomen. Du-

chovní, kteří byli nepřátelští vůči Janu Zlatoústému, přesvědčili autority, aby byly akce zastaveny. Když nastal sobotní večer a začalo křestní shromáždění, vtrhl do katedrály oddíl 400 vojáků a následoval chaos a krveprolití.

Nazítří, na Velikonoční neděli, zela znesvěcená katedrála prázdnotou. Shromáždění se sešlo ve veřejných lázních, ale opět bylo napadeno a vyhnáno vládními vojáky. Někteří duchovní i laici byli uvrženi do vězení. Jan Zlatoústý zůstal ve vězení další dva měsíce, během nichž došlo minimálně jednou k pokusu o atentát na něj – ne od císaře nebo císařovny, ale, což je téměř neuvěřitelné, od zneprátených duchovních.

Vláda byla v tomto období zcela paralyzována a otřesena do morku kostí masovou podporou Jana Zlatoústého. Přesto nakonec nepřátelé Jana Zlatoústého z řad duchovních přesvědčili Arcadia, aby ho znovu poslal do vyhnanství. Jan Zlatoústý mohl zmobilizovat celé zastupy lidí na protest proti císaři, ale pokorně se podřídil připravované nespravedlnosti. V chrámu Svaté Moudrosti nastalo srdceryvné loučení Jana Zlatoústého s jeho oddanými následovníky z řad biskupů, presbyterů a diákonů a ještě osobnější loučení proběhlo v baptisteriu s věrnou Olympií a třemi dalšími diákonkami. Pak ho vojáci dopravili na loď plující vstříc druhému vyhnanství.

Loď opět vezla Jana Zlatoústého podél jižního pobřeží Černého moře až do Arménie, kde musel po tři roky setrvat pod stálým vojenským dozorem, převáděný z místa na místo. Během vyhnanství Jana Zlatoústého byla atmosféra v Konstantinopoli dost ponurá. Do chrámu Svaté Moudrosti byl ustanoven nový biskup, ale většina lidí s ním nechtěla mít nic společného, zůstávala věrná Janu Zlatoústému a scházela se k uctívání pod širým nebem. Mnoho podporovatelů Jana Zlatoústého bylo podrobena krutému vládnímu pronásledování, včetně Olympie, která byla potrestána ochromující pokutou za to, že vytrvale odmítala přijmout nového biskupa. Rozdělení v církvích se šířilo daleko za hranice hlavního města a jak se duchovní a lidé radili buď k Janu Zlatoústému, nebo k jeho nepřátelům, rozdělilo se mnoho shromáždění. Rány vzniklé rozdělením nebyly plně uzdraveny po dalších třicet let.

Na začátku roku 407 se Arcadius a Eudoxie rozhodli umocnit bídu vyhnaného Jana Zlatoústého jeho přesunutím do osamělého a nehostinného opevněného města Pityus, které se nacházelo na nejvýchodnějším výběžku říše. Vojenská eskorta dostala instrukce, aby nebrala ohledy na pohodlí Jana Zlatoústého, a tak byl nucen překonat obrovskou vzdálenost pěšky, přičemž byl záměrně vystaven smrtelné kombinaci slunečního záru a bičujícího deště. Po třech týdnech hrozného zacházení Jan Zlatoústý zkolaboval v osadě zvané Bizeri, vzdálené ještě kus cesty od pevnosti Pityus. Sužován horečkou, s kůží spálenou dorada zemřel Jan Zlatoústý několik hodin poté, a to ve věku 58 let. Jeho poslední slova zněla: „Sláva buď Bohu za vše, co činí.“

O 31 let později, v roce 438, nechal císař Theodosius II. (408–450), syn Arcadia a Eudoxie, přenést ostatky Jana Zlatoústého zpět do Konstantinopole a veřejně prosil za odpuštění hrozného hříchu svých rodičů. Janovy ostatky nechal uložit do Chrámu svatých apoštolů v Konstantinopoli, na místo, kde se podle zvyklosti ukládaly ostatky biskupů a vládců. Celé město začalo oslavovat ospravedlnění památky svého milovaného biskupa. Karta se zcela obrátila, nenašel se nikdo, kdo by Jana Zlatoústého hanobil. Návratem ostatků Jana Zlatoústého bylo ukončeno rozdělení východních církví.

Od té doby až do dneška uznává obecná církev Jana Zlatoústého jakožto jednoho z největších biskupů, křesťana čistého charakteru a absolutní bezúhonnosti, trpělivého mučedníka pro Pána, nadaného kazatele Bible, nikdy nepřekonaného v posvěcené výmluvnosti. Jan Zlatoústý byl nejobdarovanější kazatel a vykladač Bible ve východní církvi v době církevních otců. Jeho příběh však ukazuje, že žádný biskup ve východořímské říši nemohl obstát proti svému císaři, což bylo odlišné od západořímské říše, kde Ambrož z Milána přiměl Theodosia I., aby se před jeho vůlí sklonil (viz kapitolu 7, část 2).

2. Učenec: Jeroným (347–420)

Jeroným byl největším učencem prvotní církve. Narodil se v bohaté křesťanské rodině asi v roce 347 ve Stridonii v Dalmacii (dnešní Chorvatsko a Slovinsko). Studoval logiku, filozofii a rétoriku v Římě, po-

Kniha vznikla z hlubokého přesvědčení autora, že dnešní křesťané mohou mít nesmírný užitek z poznání, co vše dělal Bůh v průběhu historie. Mocné činy Ježíše Krista neskončily s událostmi zaznamenanými v knize Skutků. V každém dalším století pokračuje všemohoucí Bůh ve svém díle, které dnes lidé mohou poznávat, když se podívají, jak křesťané předchozích generací čelili přicházejícím výzvám.

2000 let Kristovy moci je vícesvazkové dílo o dějinách církve. Je akademicky spolehlivé a přitom napsané lehkým a čtivým stylem, díky němuž je přístupné každému, kdo se zajímá o historii církve.

První díl knihy *2000 let Kristovy moci* zahrnuje období od 1. století do počátku středověku.

Nick R. Needham přednáší církevní dějiny na Highland Theological College v Dingwallu, Skotsko a v letech 2004–2021 byl kazatelem Reformované baptistické církve v Inverness. Předtím vyučoval systematickou teologii na Scottish Baptist College v Glasgow a také v Africe.

Nick R.
Needham

ISBN 978-80-87606-55-1

9 788087 606551

 Routnikova
etba

